

JASMIN I FREDERIC MISTRAL, DOS MODELS LITERARIS PER A MIQUEL DELS SANTS OLIVER

Damià PONS i PONS
Universitat de les Illes Balears

Miquel dels Sants Oliver (Campanet, 1864 – Barcelona, 1920) fou un escriptor considerablement polifacètic —poeta, narrador, crític literari, prosista de quadres de costums, historiador, teòric del nacionalisme, articulista d'opinió sobre temes polítics— i, a més a més, i com a conseqüència de la seva condició de periodista professional, va deixar una obra molt abundosa. Gairebé la totalitat dels llibres que va publicar eren aplecs de materials que havien aparegut prèviament a la premsa com a sèries d'articles o com a capítols d'una obra unitària: *Cosecha periodística* (1891), *La cuestión regional* (1899), *Mallorca durante la primera revolución* (1901), *La literatura en Mallorca* (1903) i *Treinta años de provincia* (1922), procedien de *La Almudaina*; *Entre dos Españas* (1906), del *Diario de Barcelona*; *Los españoles en la revolución francesa* (1914), *El caso Maura* (1914), *Hojas del sábado* (sis volums, el primer dels quals va aparèixer el 1918) i *La literatura del desastre* (recopilats per Gregori Mir l'any 1974), de *La Vanguardia*; i *Mestres i amics* (1922), d'*Il·lustració Catalana*. Dels títols anteriors, n'hi ha quatre que tracten en exclusiva, o molt majoritàriament, de temes literaris: *La literatura en Mallorca*, els dos primers volums de les *Hojas del sábado* (*De Mallorca* i *Revisiones y centenarios*, sobre autors mallorquins i castellans, respectivament), *Mestres i amics*, tots de l'àmbit cultural català, i *La literatura del desastre*, amb un contingut bàsic doble: els escriptors de la generació castellana de 1898 i els autors dels Països Catalans que escriviren en castellà durant els segles XVI, XVII i XVIII. Així mateix, un nombre considerable dels articles d'Oliver que encara mai no han estat arreplegats en volum també tenen com a tema la literatura, a la qual, sense cap mena de dubte, el nostre escriptor sempre va considerar, juntament amb la política i la història, un dels àmbits preferents dels seus interessos intel·lectuals més profunds i perdurables.

L'itinerari d'Oliver com a crític literari va començar, quan tot just acabava de complir els vint anys, amb uns articles publicats al *Museo Balear* (1875-78 i 1884-1888), en els quals parlava informativament d'autors i de fets de la Renaixença: Guillem Forteza,¹ els Jocs Florals,² Marian Aguiló,³ Francesc Casas i Amigó...⁴ Després, al voltant de 1890, inicià una tasca de re-

1. «Don Guillermo Forteza». Tom I, núm. 9, 1 setembre 1884.
2. «Los Jochs Florals del present any». Tom II, núm. 9, 1 setembre 1884.
3. «Un huésped del Parnaso». Tom III, núm. 13, 15 setembre 1886.
4. «Poesies d'en Francisco Casas y Amigó». Tom V, núm. 5, 15 juny 1888.

visió crítica del moviment renaixentista mallorquí: el seu desenvolupament, els seus fruits i les seves limitacions. Corresponen a aquesta època una sèrie d'articles de gran rellevància: «De la literatura mallorquina en 1889»,⁵ «La Palma»,⁶ «La literatura y el fin de siglo»,⁷ «Caracteres de la literatura en Mallorca (1840-1890)»,⁸ «Cuadrado»,⁹ «La restauración catalana»¹⁰ i el discurs sobre Marian Aguiló,¹¹ pronunciat en ocasió del seu nomenament com a fill il·lustre de Palma. Però la seva aportació més important va ser la sèrie *La literatura en Mallorca (1840-1890)*, un conjunt d'estudis apareguts a *La Almudaina* entre el març de 1892 i el setembre de 1894. Dels diferents protagonistes (de Tomàs Aguiló fins a Joan Alcover), en feia la semblança literària i la corresponent valoració crítica. Així mateix, intentava esbrinar si la literatura feta a l'illa al llarg del mig segle anterior havia adquirit o no unes determinades particularitats com a reflex de la societat dins la qual s'havia originat i s'havia anat manifestant. El seu balanç del mig segle era positiu sense vacil·lacions, tant perquè amb relació al punt de partida la producció literària havia augmentat de manera molt considerable com perquè l'obra d'alguns dels autors (sobretot J. M. Quadrado, M. Aguiló i M. Costa i Llobera) tenia una potència i una vàlua de primera magnitud. Ara bé, Oliver detectava que tot aquell moviment que s'havia iniciat amb l'aparició de *La Palma* ja es trobava, a les acaballes de la dècada de 1880, en una fase més aviat crepuscular, fins al punt que no n'estava garantida la continuïtat. Segons el seu parer, els renaixentistes mallorquins d'aleshores manifestaven una sèrie de dèficits que hipotecaven qualsevol possibilitat de futur: encara no havien superat el «lirisme contemplatiu» d'encuny romàntic i eren incapaços d'entendre que el procés de la recuperació lingüística i literària havia de derivar necessàriament cap a la voluntat d'assolir la nacionalització política. Igualment ignoraven els nous corrents estètics que havien aparegut a les lletres europees de l'època, amb la qual cosa es recreaven abusivament en el tractament d'uns temes ja esdevinguts tòpics i en unes fórmules expressives excessivament convencionals. Seguint Taine, Oliver pensarà que aquestes mancances eren explicables com una conseqüència de la influència del medi social insular, el qual es caracteritzava per la «preponderancia del elemento contemplativo y quietista».¹² El «temperamento insular»¹³ seria, en darrera instància, el responsable de l'immobilisme literari, de la nul·la curiositat davant els nous llenguatges artístics, de la prevenció respecte a qualsevol mena de noves temàtiques.

Val a dir, però, que Oliver no propugnava la substitució dels convencionalismes jocfloralescos per aquell Naturalisme que durant els anys 1880 semblava l'avançada de l'expressió literària a Europa, amb una presència certament polèmica en el debat públic, sobretot en referència a la qüestió de la seva moralitat. Encara que retraurà al *Museo Balear* que a les seves pàgines no s'hagués reflectit el debat sobre el Naturalisme, Oliver en cap cas el considerarà el camí vàlid per a la modernització literària que propugna. No n'era partidari, del Naturalisme, perquè en rebutjava moltes de les seves suposades característiques bàsiques: el detallisme exagerat i la manca d'imaginació, la impersonalitat i la negació del sentiment, la sensualitat amo-

5. *La España Moderna. Revista Iberoamericana*. Any II, tom XVI, p. 65-77.

6. *La Almudaina* [= *LA*], 28 setembre 1890.

7. *LA*, 4 gener 1891.

8. *LA*, 16 gener 1895.

9. *LA*, 9 agost 1896.

10. *LA*, 9 maig 1897. És la versió castellana del *Discurs de gràcies en los Jocs Florals de Barcelona de 1897* (OLIVER (1948): *Obras completas*. Barcelona: Editorial Selecta, p. 851-860).

11. *LA*, 1 gener 1898.

12. «Caracteres de la literatura en Mallorca». *LA*, 16 gener 1895.

13. «La literatura mallorquina en 1889». *La España Moderna. Revista Iberoamericana*, any II (1890), tom XVI, p. 65-77.

ral, la subordinació absoluta de la creació artística a la ciència i a la sociologia, la consideració del comportament humà com un resultat del determinisme biològic o social, la monotonia i el mecanicisme expressius... L'opció que defensarà Oliver, ben assabentat dels diferents corrents artístics que s'estaven manifestant dins les lletres franceses d'aleshores, serà la d'una literatura que es decanti per la subjectivitat i l'emoció, per la imaginació i la passió. Un retorn al país romàntic, en dirà ell. Segons el seu parer, la modernització certament exigia defugir els convencionalismes establerts, però sempre des d'un afany de renovació asserenada, evitant qualsevol mena de dogmatisme d'escola i d'enlluernament acrític per les novetats més o menys extravagants vingudes de fora.

Entre els anys 1896 i 1902, ambdós inclosos, Oliver es va dedicar molt escassament a la crítica literària. Durant aquell període va redactar *Mallorca durante la primera revolución* i la majoria dels articles que integren *La cuestión regional*, així com també la novel·la *L'Hospital de la Bolla* (1903) i els poemes que formarien el recull *Poesies* (1910). És l'època de les guerres colonials i de la crisi profunda del règim de la Restauració, a causa de la qual s'obriren expectatives d'una transformació a fons de l'Estat, tant en la perspectiva del reconeixement de la seva pluralitat nacional interna, amb la consegüent descentralització política, com també en el sentit de la regeneració de la societat, amb l'eliminació de la influència del caciquisme i de l'alliberament de les organitzacions civils més dinàmiques, existents sobretot a Catalunya i el País Basc, del llast d'una administració arcaica, centralista i ineficaç. L'Oliver periodista, des de les pàgines de *La Almudaina*, que va dirigir a partir de 1897, participarà molt activament en aquesta batalla ideològica de signe regeneracionista i regionalista, de la qual a la Mallorca d'aquells anys ell va ser el principal representant públic.

A partir de 1903 retornà a la pràctica de la crítica literària. Va ser quan va redactar l'«Apèndix» que tanca el llibre *La literatura en Mallorca* (la decisió de recollir en un volum els articles apareguts a *La Almudaina* abans de 1894 és ben simptomàtica d'aquest nou interès per la literatura). Fou aquest mateix any quan va començar a publicar al *Diario de Barcelona* la sèrie «Literatura extranjera». A grans trets podríem dir que als articles hi ha una línia constant que els caracteritza: el rebuig absolut del simbolisme decadentista. Pel seu hermetisme exagerat, per les actituds vitals depressives que manifesta, per la tendència a ocultar sota conceptes grandiloqüents una buidor vivencial evident. L'atac a aquelles literatures d'un subjectivisme suposadament exacerbant i malaltís no era, però, tan sols per qüestions estrictament artístiques. També hi havia raons que podríem considerar de caràcter moral o, fins i tot, directament polítiques. Una literatura que convidava a l'apatia existencial i a un individualisme asocial estava en contradicció, fins al punt de dificultar-lo, amb el moviment civil d'abast col·lectiu que protagonitzava aleshores la societat catalana, i també una minoria de la mallorquina, implicada en un procés de regeneració i de nacionalització cultural i política. Oliver, que creia que sempre hi havia una correspondència dialèctica entre les manifestacions artístiques i la societat, era partidari d'una literatura que estigués en sintonia amb l'estat creatiu i dinàmic que caracteritzava la Catalunya d'aleshores:

«No puede ser expresión poética de un pueblo vigoroso y entregado a la esperanza, una literatura deprimente y lúgubre. En nuestra España Ulterior florecen la ilusión y el ansia de vivir. El arte y la poesía que caigan como beleño sobre nuestras potencias y traten de sumirnos en el quietismo y la abstención, son un arte y una poesía divorciados del alma popular. Son también, social y políticamente, una mala obra».¹⁴

14. «Costa y Llobera». *Diario de Barcelona* [= *DdB*], 5 maig 1906; *LA*, 8 maig 1906.

I també foren raons morals i polítiques les que determinaren que Oliver igualment rebutjàs dues altres manifestacions rellevants de la literatura europea d'entre els dos segles: d'una banda, el vitalisme individualista i rebel del dramaturg noruec Henrik Ibsen; de l'altra, la novel·la russa, la qual, malgrat li mereixés la consideració de la millor mostra del gènere que aleshores es produïa, li semblava socialment poc recomanable pels seus continguts, perquè traspuaven nihilisme i reflectien un malestar vital col·lectiu que, en la mesura que era projectat sobre la mateixa societat, a la força havia de contribuir a congriar uns conflictes futurs de violència revolucionària.

Enfront dels suposats excessos de l'anomenada literatura de l'agonia romàntica, d'aquell teatre ibsenià de confrontació entre l'individu rebel i una societat sotmesa a la tradició i als convencionalismes, i d'una novel·lística que anunciava cataclismes socials molt profunds, Oliver apostà per un model de literatura que es fonamenta en dues grans referències internacionals: primer, alguns novel·listes i filòsofs anglosaxons (Kipling i Emerson, per exemple); segon, per uns autors que havien estat capaços d'assolir la universalitat a partir de l'arrelament en la seva mediterraneïtat gairebé antropològica. La combinació, per tant, d'un vitalisme voluntarista i pragmàtic, socialment positiu i constructiu, amb un retorn a les «claridades mediterràneas» —com digué Mistral a Costa en una carta privada—,¹⁵ en el benentès que en aquesta expressió del poeta provençal s'hi inclourien un conjunt ben divers de trets i objectius: la tradició profunda enfront del cosmopolitisme epidèrmic impulsat per les modes, la diafanitat de l'expressió i dels continguts enfront dels hermetismes boirosos i les ambigüitats morals, la llatinitat —un contenidor que inclou múltiples elements— enfront de l'hegemonia esteticofilosòfica de l'Europa del Nord.

M. S. Oliver va publicar tres articles centrats en la figura de Frederic Mistral (1830-1914): «Mistral»,¹⁶ «Un gran ejemplo»¹⁷ i «Mistral i Catalunya».¹⁸ Cal dir que amb anterioritat ja n'havia dedicat un, el primer de la sèrie «Literatura estrangera», a un altre poeta occità, Jasmin,¹⁹ pseudònim de Jacme Boé (1798-1864). Va ser per casualitat que Oliver rellegí la col·lecció de poemes, idil·lis i cançons de Jasmin titulada *Los papillatos*. Els efectes foren contundents: «sacudió mi espíritu con sacudida tan fuerte, espontánea y vigorosa, que no una lectura, ni siquiera la primera lectura de algo nuevo y palpitante es capaz de producirla». Quins foren els valors d'ordre divers que Oliver va localitzar en la personalitat i l'obra d'aquest perruquer-poeta que amb els seus versos en occità havia estat capaç d'aconseguir un gran nivell d'acceptació en tot el territori de la seva llengua i també entre els cenacles romàntics de París? Oliver, un lector fatigat de les excentricitats de les modes, d'una banda, i, de l'altra, temorós de les actituds vitals que podien derivar-se del simbolisme decadentista, del nihilisme rus o de l'inconformisme social ibsenià, retroba en la poesia de Jasmin tot un seguit d'atributs que li produeixen admiració i adhesió. Hi veu senzillesa i espontaneïtat, autenticitat i perfum local, un vigor intens i durador. I també emotivitat, entusiasme i pietat. I valora positivament el fet que tingui una personalitat ben definida i una originalitat forta derivada de l'arrelament profund en la terra nadiua. I que faci ús d'un llenguatge i d'unes solucions formals

15. «Literatura estrangera. Algo sobre la nueva lírica». *DdB*, 19 desembre. 1903; *LA*, 25 desembre 1903. La frase textual de Mistral, procedent d'una carta en francès, datada el 16 de maig de 1897, en resposta a la recepció de *Del agre de la terra i Poesies*, és la següent: «Vos vers nerveux et sobres, comme les indigènes de votre île poétique, sont pleins de piété nationale et de clarté méditerranéenne».

16. *DdB*, 10 desembre 1903; *LA*, 12 desembre 1903.

17. *LA*, 31 desembre 1904.

18. *Il·lustració Catalana*, núm. 87, 29 gener 1905.

19. *DdB*, 4 desembre 1903; *LA*, 13 desembre 1903. Totes les citacions textuals referides a Jasmin procedeixen d'aquest article.

que garanteixen la transmissió dels seus versos amb eficàcia, la qual cosa explicaria la capacitat que hauria tingut l'autor per connectar amb facilitat amb la majoria de la població, fins al punt d'haver esdevingut un veritable poeta popular. De l'estil, Oliver en diu que és semblant a la vida mateixa: «riente juguétón, casero, grave, lleno de ardientes lágrimas». Així mateix, la poesia de Jasmin produiria uns efectes que sobrepassarien els estrictament artístics com a conseqüència de «la constante elevación moral y la nobleza de sus vindicaciones: rehabilitación y apoteosis de los heroismos oscuros, de los martirios ignorados y de las grandes abnegaciones de la desdeñada pobreza». Per aquesta raó, «uno sale de la lectura con deseos íntimos de perfección y de amor al prójimo, con reproches de secretas durezas e injusticias a que colectivamente ha contribuido». La poesia de Jasmin pertanyeria, per tant, a aquella mena d'obres literàries que inculquen actituds vitals que són positives per a la societat en la mesura que contribueixen a reduir els conflictes que podrien derivar-se de les idees antagòniques o de les diferències socials. D'acord amb la creença, d'arrel sobretot carlyliniana, que els grans poetes tenen la capacitat de modelar amb la seva obra la conducta dels pobles, Oliver s'apropià d'una citació d'algú innominat per explicar el caràcter de bàlsam col·lectiu que seria atribuïble a Jasmin: «Si la Francia poseyese diez poetas como Jasmin, diez poetas de tamaña influencia, no serían de temer las revoluciones».

L'obra de Jasmin, a quin altre tipus de literatura seria contraposada? Sobretot, a la sorgida de la voràgine de la innovació compulsiva —unes modes substituïdes per unes altres de signe diferent en una espiral ininterrompuda de canvis que es justificarien en base al fet mateix de ser-ho i no per la vàlua artística que aportassin—, i també a aquells corrents literaris que Oliver percebia com a negatius pels efectes socials que provocaven i perquè contribuïen a la pèrdua de la identitat de les tradicions literàries nacionals. En la citació següent hi ha una síntesi ben il·lustrativa de la seva opinió:

«Necesitamos un temblor nuevo cada quince días. Ponemos a la musa en el potro de los sistemas para que declare el Misterio... Nos atormentamos y queremos aplicar a la inteligencia agotada una especie de cultivo intensivo. La asombrosa facilidad de comunicaciones quita al arte lo que antes tenía de permanencia y de lenta transformación; una serie de influencias mútuas y mal digeridas **desnacionalizan** las literaturas sin conseguir universalizarlas. Francia invade el mundo con la novela experimental; Rusia y Escandinavia descienden sobre el Mediodía con su **oblomovismo**²⁰ nihilista y su protesta individual y enigmática. Unas a otras las razas y las literaturas se gastan y corroen, y a fuerza de tantas remociones no se consigue más que cegar el cauce de la originalidad nativa».

Davant aquestes tendències, la validesa de la figura de Jasmin com a contrapunt: ell representaria la naturalitat, la genuïtat i la perdurabilitat enfront de l'artifici, la despersonalització i les novetats efímeres. Per totes aquestes raons, Oliver acabà l'article presentant-lo als escriptors catalans joves com un dels seus possibles referents: «me he decidido a reverdecer, aunque muy humildemente, su recuerdo en la literatura catalana, señalándolo a la futuras generaciones como un modelo, perenne, como una orientación, casi como uno de nuestros propios y preclarísimos maestros».

La primera vegada que Oliver va parlar de Mistral va ser perquè el seu nom ja sonava com el possible guanyador del premi Nobel que estava a punt de concedir-se. El to que adopta no és informatiu ni descriptiu, sinó obertament apològic. Tot just a l'inici de l'article ja en fa un

20. Fa referència a la novel·la *Oblómov* (1859), d'Ivan Aleksandrovic Gonxarov. El protagonista que dóna títol a l'obra es caracteritza per tenir una personalitat absolutament passiva, del tot mancada d'esperit d'iniciativa, sense cap voluntat d'afirmació i de realització individual.

elogi absolut, grandiloqüent: el considera «el más grande y completo de todos los poetas vi- vientes, una de las cumbres excelsas de la idealidad contemporánea, uno de los espíritus más exquisitos y elevados de cuantos forman ahora la conciencia superior de nuestra especie». I re- bla el clau amb l'afirmació següent: «No tiene el alma latina representante que le supere». Tot seguit es refereix a la seva obra assenyalant els atributs que millor la caracteritzaven: immor- talitat i esperança, art suprem, equilibri i claredat. Mistral hauria representat la reaparició de l'ànima antiga i la conciliació d'aquesta amb el sentiment contemporani, un retorn a la jove- tut dels orígens, un recobriment del candor i la simplicitat sublimes que són característics dels patriarques. El veu, en ple segle XIX, com l'equivalent d'un d'aquells grans autors fundacionals que en l'antiguitat o en l'edat mitjana varen donar origen a les obres que inauguraren les tra- dicions més perdurables i les literatures nacionals de les diferents comunitats lingüístiques. Tot seguit, el comentari se centra en l'obra màxima de Mistral, *Mireia*, a la qual veu com la manifestació de «el alma meridional y mediterránea que resurge después de un largo período de romanticismo septentrional y germánico». Abans d'insistir en el comentari de la contrapo- sició que Oliver estableix entre Mistral i la literatura del seu temps, pot ser molt il·lustratiu re- produir el paràgraf de l'article en el qual descriu i valora *Mireia*:

«Fué la epopeya de todos los tiempos: nacional por los episodios, los detalles y el mundo ex- terior que luminosamente refleja; universal por el sentido de la forma, por el sopro interno de la inspiración y por el vehemente humanismo de las pasiones; eternas y primarias, que tuvo la fortu- na de reducir a vida perdurable. Tanto debe aquel magnífico idilio a la cultura artística acumula- da por el paso de diversas civilizaciones, como al contacto directo, inmediato y constante con lo objetivo y vital [...] Es un ejemplo prodigioso de aproximación y retorno a la naturaleza **naturans**, después de siglos de alejamientos e interposiciones académicas y sociales, de preciosidad y deca- dentismo urbano; como una simplificación y depuración del alma que sacude las adherencias ac- cidentales y vuelve a su punto de partida substancial e indefectible».

Aquest Mistral que, en paraules d'Oliver, pertanyia a la categoria de «los genios elementa- les y directos», quin tipus de relació mantenia amb la literatura de la seva època, què hi aporta- va, fins a quin punt s'ajustava a les tendències dominants o les contradia? La resposta del crí- tic és expressada amb contundència: Mistral havia aconseguit, «en el siglo de los hastíos y las desesperaciones», «verter sobre la lobreguez contemporánea una sonrisa de las Gracias anti- guas». I és que la importància i la idoneïtat de l'obra mistraliana no era, per a Oliver, tan sols una conseqüència de les seves qualitats artístiques d'excel·lència, sinó també per la seva capa- citat de servir d'antídote contra una literatura que segons la seva percepció produïa uns efectes morals, estètics i socials indiscutiblement perversos. A l'article, en podem llegir el catàleg d'a- quelles maldats que suposadament caracteritzaven el naturalisme i el simbolisme decadentista:

«En la segunda mitad del siglo XIX, cuando ya habían pasado por el alma de los pueblos todos los huracanes, todos los estragos y todos los satanismos del **mal de la época**, engendrando legio- nes de desesperados que pedían la liberación a la pistola de Werther o la inconsciencia al brebaje de los **paraísos artificiales**; cuando la ilusión había abandonado al mundo y la juventud ostenta- ba los estigmas de espantosas precocidades; cuando la lúgubre monotonía de la blasfemia, ele- gante o ruda, orgiástica o incivil, bebida en copa de oro o en el vaso común de las tabernas, redu- cida la literatura a una incesante imprecación contra Dios, contra la vida, contra la naturaleza hostil, contra la muerte insaciable, contra la eterna mentira y la eterna vacuidad del todo...»

Certament, des de la perspectiva d'Oliver, un panorama ben apocalíptic. Doncs bé, davant tants d'excessos de tot ordre, enfront d'una literatura obsessionada a presentar una «humani- dad cansada y decrépita», el contrapès idoni, terapèutic, seria l'obra de Mistral, caracteritzada

pel seu vitalisme, per la naturalitat, per les emocions instintives, pels ressons dels clàssics antics i de la literatura popular tradicional que s'inclouïen en la seva veu.

En l'article «Un gran ejemplo»,²¹ publicat poc després de la concessió del premi Nobel, Oliver insisteix a assenyalar que el gran mèrit de Mistral, igual que el de Jasmin, és el d'haver sabut fer una obra que era plenament solidària amb el poble occità, l'imaginari vivencial i cultural del qual ambdós haurien sabut expressar amb encert i eficàcia. Per aquesta raó, amb la seva poesia, dotada d'una emoció densa i creïble i d'un llenguatge viu i clar, haurien pogut assolir un nivell molt intens de connexió amb la societat. De la mateixa manera que Occitània, Anglaterra i els Estats Units, dos països amb fama de mercantilistes i d'escassament espirituals, també comptaven amb nombroses entitats i fundacions privades destinades a fer possible la difusió de la cultura literària i la seva acceptació social. Contràriament, segons Oliver, a Espanya hi havia una evident manca d'interès per la poesia. Primer, perquè no se'n valorava la utilitat per a reflectir i reforçar l'esperit col·lectiu; segon, per l'existència, d'una banda, d'una «crítica gramatical y epidérmica», derivada del «valbuenismo», i, de l'altra, del «teatro por horas y el género chico», que no contribuïen a fomentar l'existència de lligams entre els poetes i el poble.

A *Mistral i Catalunya*,²² la producció del poeta hi és escassament analitzada. El que fa Oliver és aprofitar el cas del guanyador del Nobel per a reflexionar sobre diverses qüestions referides a la literatura catalana. Cal assenyalar, així i tot, que també hi podem trobar algunes valoracions del poeta que són del tot reincidents amb les que ja havíem pogut llegir amb anterioritat. N'és un exemple aquest nou elogi, incondicional i fervorós: «... és el més gran i complet de tots els poetes vivents: gran per l'elevació, per l'estre, per l'abundància, per l'amplitud representativa, per l'extensió ensem nacional i humana de la seva inspiració; gran pel suprem mestratge i l'espontaneïtat suprema, per l'execució i la intensitat passional i imaginativa». N'és un altre el següent, on s'insisteix novament en la contraposició entre Mistral i la literatura nord-europea: «El pi del Septentrió ha sospirat, una volta més, per la palmera del Migdia; i la musa llatina ha rebut l'homenatge del geni barbàric esdevingut actualment la força dominant i directriu de la civilització». En definitiva, la concessió del premi Nobel a l'escriptor occità també representà un reconeixement de la llatinitat.

I, igualment, també a les altres llengües i literatures renaixents, i molt especialment a la catalana, en la mesura que entre Catalunya i Occitània hi havia «comunitat d'origen, analogia de vicissituds històriques, germanor de temperaments, estret parentiu d'idioma, tot quant pot fer vibrar la simpatia entre dos pobles, tot quant pot constituir-los no sols en germans sinó en bessons». Per totes aquestes sintonies d'ordre divers, Oliver conclou que «la magnitud del geni de Mistral no és, doncs, ni podria ésser per a nosaltres cosa purament estranya i forastera. Té quelcom de símbol; encarnació i patriarcat de la nostra pròpia llengua i literatura, reviscudes i rejuvenides». L'autor de *Mireia* mereixeria, per tant, ser gairebé considerat un membre de ple dret de la literatura catalana.

Oliver en el seu article sobretot utilitza el cas Mistral per a construir una tesi de la relació existent entre la creativitat literària i les dimensions quantitatives de les llengües i, en un segon terme de concreció, sobre la qüestió de la tria de la llengua literària pels escriptors dels països de parla catalana. Respecte a l'existència d'una possible causa-efecte entre el nombre de parlants d'una llengua i la qualitat i la intensitat creativa dels qui en fan ús, el poeta occità és una demostració tangible que la grandesa d'una obra literària no és inversament propor-

21. «Un gran ejemplo». *LA*, 31 desembre 1904.

22. *Il·lustració Catalana*, núm. 87, 29 gener 1905. També és inclòs a *Mestres y amichs*, volum IV, de les *Obres catalanes completes* editades per *Il·lustració Catalana* l'any 1922.

cional a la base demogràfica de la llengua en què s'escriu: «En Mistral, al mateix temps, subministra un testimoni literari irrefutable, això és: que la humilitat i poca difusió dels idiomes no és obstacle seriós a la ufanía i al triomf de les grans obres». L'autor de *Mireia* serviria com a prova per demostrar que els escriptors pertanyents a llengües d'àmbit restringit l'encerten en triar l'idioma propi per a la creació literària. En definitiva, del cas Mistral se'n podia extreure un argument inqüestionable contra aquell discurs, tan obsessivament present dins el món cultural espanyol, que propugnava l'ús del castellà com un requisit necessari per a garantir l'assoliment d'una major difusió de l'obra. Precisament la tesi d'Oliver va en sentit contrari: el món interior de l'escriptor tan sols podrà arribar potent a l'exterior si s'expressa en la llengua pròpia. Aquells mateixos anys, dos altres poetes mallorquins, Costa i Alcover, també afirmaven que la potència de la creativitat anava lligada a la identitat i l'autenticitat, de la qual la llengua pròpia n'és l'element més bàsic. De tot plegat, Mistral n'era, segons Oliver, la demostració més palpable:

«... que per arribar a l'ànima dels pobles, així els més acostats com els més distants, el camí real i dreturer és la llengua pròpia, perquè a ella ens entreguem ulls clucs i amb divina inconsciència; i que al adoptar l'estranya hi anem a les palpentes, sempre temptejant, fent falsa ruta, i deixant pel camí, caigudes o tirades de fatiga, les porcions més legítimes i triades de nosaltres mateixos. ¿Resulta, per ventura, menys universal el poeta de Provença, menys estès, menys conegut i enlairat que En Josep Echegaray, amb qui ha compartit el premi Nobel?»

Cal reconèixer que la interrogació retòrica final converteix l'opinió en un veredicta difícilment discutible.

Oliver insisteix en la reflexió sobre la qüestió de la tria de llengua i del suposat grau de reconeixement que *per se* automàticament se'n deriva.²³ Primer analitza el que està passant en el moment present, entre els dos segles; en segon lloc, quina ha estat la tendència que ha predominat al llarg de la història. De bon principi assenyala una contradicció persistent: el món cultural castellà, d'una banda, incita permanentment els escriptors catalans perquè escriguin en castellà, de l'altra, succeeix que, en el cas que ho facin, es troben amb una recepció i una valoració gairebé nul·la o ben escassa de part d'aquell món que els havia animat a incorporar-s'hi. Fins i tot es dona la paradoxa que els que han estat més reconeguts són precisament els autors que originàriament escrivien la seva obra en català:

«Si alguns han arribat a l'apreci i fins a la divulgació més enllà de l'Ebre, aquests són els Verdager, els Oller, els Guimerà, els Rusiñol, els Iglesias, i de cap manera la *turba multa* de castellanitzants esterilitzats per la impotència o pel fracàs de la inadaptació: els castellanitzants, que de fet i en la realitat de les coses, malgrat sos propòsits d'assimilació i uniformitat espanyolista, representen en la cultura catalana dels darrers temps l'aspecte més modestament provincial i *de campanario*, igualment desconeguts a Madrid i a Barcelona».

Doncs bé, aquesta actitud del món cultural castellanoespanyol d'ignorar o de menysvalorar els autors catalans que havien escrit la seva obra en castellà no fou únicament característica del període d'entre els dos segles sinó que fou una tendència constant d'ençà del segle XVI.

23. Uns anys més tard hi va dedicar de manera específica un assaig extens. Primer va ser una conferència, impartida el 29 d'abril de 1909, amb el títol *La producció castellana a Catalunya. Segles XVI-XVIII* (Impremta Horta, Barcelona 1909). Així mateix, la revista *Estudis Universitaris Catalans* d'aquell mateix any el va reproduir. I entre el 4 de desembre de 1909 i el 9 d'abril de 1910 el text, dividit en quinze articles, fou publicat en castellà a *La Vanguardia*. Gregori Mir, l'any 1974, els va incloure en el volum *La literatura del desastre*.

Aquesta és la conclusió a què arriba Oliver després de fer una anàlisi del passat literari al llarg de tres segles. I esmenta els casos de Boscan, Capmany i Balmes com els més representatius: els tres feren aportacions valuoses a les lletres castelleses però tanmateix mai no foren suficientment reconeguts i sempre varen ser considerats amb recel.

En resum, podríem dir que d'aquest article d'Oliver se'n desprèn un missatge: el cas del poeta Mistral, guanyador del premi Nobel de 1904, ha de donar confiança a la literatura catalana, almenys per les següents raons: confirma l'encert dels escriptors catalans de fer literatura en la seva llengua pròpia; demostra que la grandesa literària pot assolir-se fent ús d'una llengua demogràficament reduïda; certifica que la potència de la creativitat es fonamenta en l'autenticitat, fins al punt que l'ús d'una llengua literària artificiosa, com a conseqüència de ser aliena a l'autor, pot impedir, o almenys dificultar, la realització d'una obra que sigui intensa, profunda i personal.

Entre els escriptors mallorquins d'entre els dos segles l'interès per Mistral no va ser exclusiu de M. S. Oliver.²⁴ Uns anys abans, concretament el 1897, Miquel Costa i Llobera i Antoni Maria Alcover havien tramès, respectivament, les obres *Poesies* (1885)²⁵ i *De l'agre de la terra* (1897) i els dos primers volums de les *Rondaies mallorquines* al poeta occità. Va ser l'inici d'una certa correspondència, d'admiració incondicional dels dos illencs respecte al mestre occità, i de gran cordialitat d'aquest envers ells. El canonge Alcover fins i tot el visità en dues ocasions, els anys 1912 i 1913, a la seva casa de Mallana. Igualment, Joan Rosselló de Son Fortesa i sobretot Maria Antònia Salvà també es cartejaren amb Mistral. La primera mostra on de manera explícita es presenta l'obra mistraliana com un model literari de possible referència canònica és el sonet *A Mistral* de Costa i Llobera. Els atributs que el pollencí hi localitza ens remetien als paràmetres estètics, formals i temàtics d'aquella ideologia —Torràs i Bages, tradicionalisme, classicisme mediterrani— que impulsa una reacció contra el modernisme simbolista, en el seu vessant més subjectiu o directament decadentista. Així, Costa troba en Mistral vigor i «majestat sagrada», combinats amb alegria i primavera; el qualifica de lluminós, fort i sa; el veu aixecar-se poderós «damunt la terra de tardor cansada»; considera que el seu geni, la seva creativitat, és d'«hel·lènica harmonia»; i finalment el proclama el «nou Homer», d'acord amb Lamartine que l'havia qualificat de l'«Homère de Provence». És evident que Costa fa un ús programàtic de l'obra de Mistral, en la línia que més endavant es concretarà en algunes de les peces del volum *Horacianes* (1906). Cal constatar que les interpretacions de l'obra mistraliana fetes per Costa, en un sonet, i per Oliver, en els articles crítics que abans hem comentat, coincideixen plenament. Així mateix, ambdós també comparteixen la intenció de promoure-la com un model vàlid per a contraposar a aquell simbolisme formalment líquid i moralment sospitosos que era hegemònic en el període de la fi de segle. Uns anys més tard, Llorenç Riber inclourà a *A sol ixent* (1912) el poema «A Mistral»: en aquest cas, però, tan sols es fa una recreació literària de l'obra de l'escriptor provençal, especialment de *Mireia*. Aleshores ja no era necessari introduir-hi un contingut programàtic semblant al que hi havia al sonet de Costa o als articles d'Oliver en la mesura que la confrontació entre les dues opcions en conflicte ja s'havia resolt a favor d'aquella que, per entendre'ns, podem anomenar noucentista.

L'interès per Mistral ben aviat es va concretar en una altra manifestació literària: la traducció de la seva obra. Joan Rosselló de Son Fortesa va publicar, l'any 1903, la versió catala-

24. Per a conèixer amb més detall aquesta qüestió és recomanable la lectura de l'article *Mistral i Mallorca*, de Francesc de B. Moll, inclòs a *L'home per la paraula* (Editorial Moll, 1974), i el pròleg de Lluïsa Julià a la traducció de *Mireia* de Mistral (Edicions Quaderns Crema, 2004), feta per Maria Antònia Salvà.

25. Que sigui en aquesta data, dotze anys després de la seva publicació, quan Costa decideix enviar-li el seu primer llibre ens pot permetre pensar que no és fins aleshores quan comença de veritat el seu interès per Mistral.

na d'uns quants relats en prosa. I Maria Antònia Salvà va dedicar-s'hi amb continuïtat a partir de 1905, primer amb la traducció d'alguns poemes de *Les illes d'or*, i fins a 1913, data en què va acabar la traducció de *Mireia*. Tant Rosselló com Salvà varen ser incitats a dedicar-se a l'anostrament de Mistral per un jove i jove Josep Carner²⁶ que en aquells moments estava afeanyat en la recerca d'un model literari que pogués ser alternatiu al de la paraula viva maragalliana i al del simbolisme modernista. Ben segur que va pensar que Mistral podia ser un dels camins possibles.

El 1906 va donar-se una nova mostra de la consideració d'aquella literatura que amb Mistral havia assolit el cim del Nobel com un model literari i moral vàlid contra els corrents suposadament perversos de la fi de segle. Va ser a *Mitjorn* (1906-1907), la revista dels noucentistes mallorquins (Miquel Ferrà, Llorenç Riber i Maria Antònia Salvà), freqüentment receptiva a les aportacions dels seus coetanis principatins (Josep Carner i Jaume Bofill i Mates). En una nota de presentació²⁷ de la prosa *Maltra l'innoucento*,²⁸ de Jasmin, traduïda per Salvà, es fa una contraposició programàtica del seu model de literatura al decadentisme imperant. Aquest és el paràgraf on millor s'explicita:

«Avuy qu'en la poesia, qui condensa l'esperit de l'època, nos arriba de part d'allà els Pirineus un sinistre concert de gemecs de malestar y de dupte, de crits de remordiment y desesperació, de dolor y de blasfèmia, ¡com es grat el cant d'aquests poetes del mitjà de Fransa, plens d'un aire sà de pagesia, de robustesa de còs y d'esperit, de sentiment noble y d'honradesa parroquial! Ells, lluny de la corrupció cosmopolita qui podreix en les grans ciutats els cors y les intel·ligències, canten de cara al sol, amb aquella alegria franca que donen el treball y la bona consciència. Els seus goigs són cristians, les seues penes resignades, y les seues cansons plenes de Fè i d'Esperança».²⁹

Pocs mesos després, la revista va publicar un dels poemes més representatius de la ideologia de Mistral: *La raça llatina* (1878). La traducció també era de M. A. Salvà. Tot plegat representa una aposta per la llatinitat i, per tant, pel mediterranisme, per la religiositat cànvida i per la serenitat moral, per l'arrelament en el propi terror i pel rebuig del cosmopolitisme, per la calma vivencial i per la fortalesa del cos i de l'esperit...

De tots els testimonis, concretats en textos literaris o crítics, que han anat apareixent al llarg d'aquest article creiem que se'n desprèn una conclusió evident: alguns escriptors mallorquins importants d'entre els dos segles, especialment M. Costa i Llobera i M. S. Oliver, trobaren en la literatura de Jasmin i Mistral uns models literaris vàlids per a contraposar als diferents corrents de la fi de segle: el realisme naturalista, el simbolisme decadentista, el vitalisme ibsenià o la novel·la russa de caràcter nihilista. I la utilitat dels dos principals poetes occitans del XIX era múltiple i, per tant, podia servir per a resoldre interessos diversos: el de l'idealisme contra el realisme, el de la religiositat cristiana contra la amoralitat percebuda com a blasfèmia, el de la prioritització artística de la construcció estructural enfront de l'afebliment i la liquidat de les formes, el de la representació de la realitat basada en les concrecions i no en les ambi-

26. Durant les seves estades a Mallorca, els anys 1903 i 1904, va tenir un contacte intens i fecund amb bona part dels escriptors de l'illa, l'amistat amb els quals es mantingué al llarg de molt de temps. Podríem dir que a Mallorca hi va trobar mestres, Costa i Alcover, i uns bons amics que ràpidament es convertiren en seguidors incondicionals de la seva obra (Salvà i Miquel Ferrà, molt especialment).

27. Va ser sense signar, però tant l'estil com el contingut permeten sospitar que Miquel Ferrà en degué ser el redactor.

28. El títol en català és *Marta la beneyta*.

29. *Mitjorn*, núm. 3, març 1906.

güitats o el de la implicació del ciutadà en un projecte col·lectiu de recobriment en lloc de l'individualisme malalt d'apatia o encès d'esperit de revolta.

Tant Costa com Oliver pretengueren que les seves apostes pel model literari i moral que representaven Jasmin i Mistral incidissin sobre la globalitat de la literatura catalana dels inicis del segle xx. El Noucentisme en bona mesura les va integrar al seu corpus programàtic i a la seva pràctica literària.

RESUM

M. S. Oliver l'any 1903 va publicar al *Diario de Barcelona* la secció «Literatura estrangera», dedicada a l'anàlisi de l'obra d'alguns dels escriptors europeus més notables de l'època. La posició del crític, basada tant en criteris estètics com morals i polítics, s'expressava amb una nitidesa absoluta. D'una banda, rebutjava tres tipus de literatura que aleshores tenien un gran predicament: el simbolisme decadentista, la novel·la russa i el teatre ibsenià, als quals retreia, respectivament, l'excés d'hermetisme i la presentació d'actituds vitals depressives, el nihilisme i la tendència obsessiva a reflectir el malestar col·lectiu, i el seu individualisme rebel i antisocial. Enfront d'aquesta literatura que convidava a l'apatia existencial i a un individualisme exacerbant, la proposta era doble: d'una banda, el vitalisme estimulant d'alguns autors anglosaxons (Emerson i Kipling); de l'altra, dos poetes occitans (Jasmin i Mistral), molt especialment el segon, en l'obra del qual localitzava tot un seguit de valors literaris, ideològics i morals que li semblaven plenament positius: la tradició profunda en lloc del cosmopolitisme epidèrmic impulsat per les modes, la diafanitat de l'expressió i dels continguts enfront dels hermetismes expressius i les ambigüitats morals, la llatinitat enfront de l'hegemonia estètica i filosòfica de l'Europa del Nord.

PARAULES CLAU: Miquel dels Sants Oliver, Jasmin, Frederic Mistral, simbolisme decadentista, novel·la russa, mediterranisme, ànima llatina.

ABSTRACT

In 1903, M. S. Oliver published in the *Diario de Barcelona* the section «Literatura estrangera» ('Foreign Literature'), devoted to analysing the work of some of the most important European writers of the time. The critic's position, which was founded on aesthetic as well as moral and political criteria, was expressed with absolute clarity. On the one hand, he rejected three types of literature that were highly problematic at the time: decadent symbolism, the Russian novel and Ibsen's drama, which he reproached respectively for excessive abstruseness and depressive attitudes to life, nihilism and an obsessive tendency to gloat over collective discontent, and rebellious, antisocial individualism. In contrast to this literature, which encouraged existential apathy and an exacerbated individualism, there were two alternatives: first, the invigorating vitalism of certain authors of Anglo-Saxon stock, Emerson and Kipling; and second, two Occitan poets, Jasmin and Mistral, in particular the latter, in whose work Oliver found a succession of literary, ideological and moral values that seemed quite positive:

deep-rooted tradition, rather than the superficial cosmopolitanism encouraged by fashion; clarity of expression and concepts as opposed to opacity and moral ambiguity; Latinity as against the aesthetic and philosophical hegemony of northern Europe.

KEY WORDS: Miquel dels Sants Oliver, Jasmin, Frederic Mistral, decadent symbolism, Russian novel, Mediterranean culture, Latin spirit.